

SECTION 13. WORLD ECONOMY AND INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

DOI: 10.46299/ISG.2024.MONO.ECON.1.13.1

13.1 Наслідки впливу фінансової кризи 2007-2010 рр. на стан економіки Греції

Кожна держава у світі протягом свого існування зустрічається із проблемами, спричиненими фінансовими кризами. Вони не обов'язково повинні стосуватись тільки її, але переважно їх вплив на країни є глобальним. Серед усіх нам відомих фінансових криз, однією із найбільш проблематичною є світова фінансова криза 2007-2010 років, що спричинила падіння у боргові зобов'язання значну частину світу. Це були не тільки країни, які розвивались повільно, а насамперед держави із високим рівнем розвитку та якістю життя. Усе почалось із іпотечної кризи в США, яка згодом розросталася та сколихнула весь світ. Як було сказано вище, фінансові кризи є глобальним явищем, тому через кризу 2007-2010 років одна із держав світу сильно постраждала. Цією державою була Греція, що й досі відчуває наслідки даної кризи.

Розвиток людської цивілізації постійно супроводжується періодами піднесення та спадів у будь-якій сфері життя. Однозначно, це також стосується й економічного аспекту людини, нації, держави. Практично кожна країна на планеті зустрічалась із таким поняттям, як фінансова криза. Фінансова криза - це як «цунамі, яке проноситься по фінансовому сектору». Відбувається стрімке зниження вартості активів, а компанії та індивідуальні споживачі стикаються з труднощами у виплаті своїх зобов'язань. Фінансова нестабільність часто сприймається як паніка або масова вивірка коштів з банківських рахунків, оскільки інвестори бояться, що залишені в них активи можуть значно втратити вартість. Якщо «цунамі» не зупинити, то воно спричинить катастрофічні наслідки для людей та майна [574, 560, 561].

Елементи, що сприяють виникненню фінансових криз, охоплюють системні відмови, непередбачувану або неконтрольовану поведінку осіб, нахил до екстремальних ризикованих дій, а також відсутність або недоліки у

механізмах регулювання. Зараження проблемами, що розповсюджуються подібно до вірусу, може призвести до того, що проблеми одного суб'єкта чи країни поширюються на інші [560, 562]. Учені наводять декілька фінансових криз, які добре відомі людству: кредитна криза (1772 р.); велика депресія (1929-39 рр.); шок цін на нафту ОПЕК (1973 р.); азіатська криза (1997 р.); світова фінансова криза (2007-2010 рр.); COVID-19 (2020 р.).

Глобальна економічна криза 2008 року залишається однією з найглибших спадів у світовій історії, привертаючи особливу увагу через свої причини, наслідки, реакцію на неї та вивчені уроки, які залишаються актуальними для сучасного фінансового ландшафту. Криза швидко поширилася на інші країни, зруйнувавши багато ключових фінансових установ і підприємств, включаючи Lehman Brothers, один з найбільших інвестиційних банків у світі. Криза вимагала небувалих заходів уряду, щоб запобігти її поширенню та полегшити її наслідки [563, 564, 569]. Внаслідок кризи 2007-2010 років когорта країн світу опинилась у боргових зобов'язаннях (табл. 1).

Таблиця 1

Країни із найвищим державним боргом по відношенню до ВВП у 2022 році

Країна	Показник, %
Японія	261,29
Греція	177,43
Еритрея	163,77
Венесуела	157,81
Італія	144,7
Сінгапур	134,16
Лаоська НДР	128,51
Судан	127,55
Кабо Верде	127,41
Бутан	124,8
Суринам	123,16
США	121,68
Барбадос	120,78

Продовження табл. 1

Шрі Ланка	117,66
Бахрейн	117,59
Португалія	116,05
Мальдіви	114,94
Іспанія	111,98
Франція	111,06
Канада	106,59

Джерело: систематизовано згідно з [566]

Як бачимо наслідки погіршення в США мали вплив на весь світ, а особливо на європейські країни. Країна, що понесла значні збитки та стикається із наслідками кризи досі є Греція [576]. Греція – це країна, що розташована на півдні Балканського півострова. Площа даної держави становить 131 957 квадратних кілометрів, займає 94 місце у світі за площею. Завдяки розташуванню значну когорту території укріплюють гори. Саме вони складають материкову основу Греції [581].

Греція володіє багатьма островами, а саме: Родос, Крит, Ірос, Парос, Мілос, Делос та інші. Кількість островів, де живуть люди сягає позначки 166-277. За рахунок того, що деякі грецькі острови межують із Туреччиною (до складу якої Греція входила до 19 століття) це сприяє частим конфліктам як на міжнародних дискусіях, так і на місцевому рівні [581]. Дана країна має вихід до Середземного, Егейського, Іонічного морів, що дозволяє виловлювати морепродукти та збувати їх на ринку. Також завдяки виходу до моря Греція стає привабливою для туристів та закордонних інвесторів [581].

Греція є відносно молодою державою, проте її історія сягає ще античних часів. За рахунок постійної міграції населення, імперські завоювання, взяття участі на арені військових дій 20 століття, це все спричинило неоднорідність місцевого населення та утворення етнічних груп. Загальна чисельність населення Греції в 2023 році становить 10741165 осіб, що складає 0,14 % від усього населення планети. Динаміку зміни чисельності населення подано в табл. 2 [581].

Таблиця 2

Динаміка зміни чисельності населення в Греції [582]

Роки	Чисельність населення, осіб
2010	11 121 341
2011	11 104 899
2012	11 045 011
2013	10 965 211
2014	10 892 413
2015	10 820 883
2016	10 775 971
2017	10 754 679
2018	10 732 882
2019	10 721 582
2020	10 698 599
2021	10 641 221
2022	10 566 531

Можемо побачити, що чисельність населення Греції з 2010 по 2022 рік зменшилось на 5,5 %. Найбільші спади відбувались протягом 2011 та 2012 років, це спричинено фінансовою кризою 2010 року, яка охопила Грецію [559]. Пік населення Греції спостерігаємо у 2010 році. Криза призвела до безробіття, зменшення доходів і зростання еміграції. Варто зазначити, що табл. 1 показує лише статистичну інформацію, адже не враховуються такі чинники як якість життя, рівень щастя та решта соціальні показники. Завдяки табл. 2 бачимо те, як фінансова криза 2010 років відобразилась на чисельності населення. Проте вона зачепила не тільки кількість осіб у державі, а решта ринків та надала подальший темп розвитку Греції.

Греція була однією з перших країн, які зазнали наслідків фінансової кризи 2008 року [577]. У жовтні 2009 року грецький уряд оголосив, що його дефіцит бюджету був значно вищим, ніж повідомлялося раніше [576, 578]. Це призвело до паніки на фінансових ринках і підірвало довіру до економіки Греції. Грецька криза була викликана низкою факторів, включаючи [557, 563]:

- Великий державний борг: Греція мала один з найвищих державних боргів у Єврозоні, що становило близько 160% від ВВП.
- Недоліки в економічній політиці: грецький уряд роками проводив економічну політику, яка призвела до зростання дефіциту бюджету і державного боргу.
- Недовіра до уряду: грецький уряд був підозрюваний у тому, що приховує інформацію про реальний фінансовий стан країни.

Криза в Греції мала значний вплив на Європу. Вона призвела до посилення європейської економічної інтеграції та до створення нових механізмів фінансової допомоги для країн, які зазнають труднощів [579]. У 2010 році, щоб допомогти Греції впоратися з її фінансовими проблемами, Міжнародний валютний фонд, Європейський центральний банк і Європейська комісія надали країні пакет фінансової допомоги в розмірі 240 мільярдів євро. Це була перша з двох програм допомоги, які Греція отримала в рамках європейської боргової кризи. Загалом було встановлено, Греція повертатиме борг до 2060 року [578, 579]. Греція отримала фінансову допомогу, але не безкоштовно. Кредитори вимагали, щоб грецький уряд впровадив суворі заходи економії, включаючи скорочення витрат і підвищення податків. Вони також вимагали, щоб Греція реформувала свою економіку, зробивши її більш ефективною [579]. Умови економії: кредитори вимагали, щоб грецький уряд скоротив видатки на 40% і підвищив податки на 20% [576]. Реформи економіки: кредитори вимагали, щоб Греція провела приватизацію державних підприємств, реформувала систему соціального забезпечення і зробила свою економіку більш конкурентоспроможною [577]. Наслідки умов: умови економії призвели до зростання безробіття, падіння ВВП і погіршення якості життя в Греції. Саме ці наслідки подано в табл. 3 для кращого ознайомлення та обґрунтування.

Таблиця 3

Наслідки впливу фінансової кризи на стан економіки Греції [583, 584, 585, 568]

Роки	Рівень безробіття, %	ВВП, млрд. дол.	Коефіцієнт бідності, %	Рівень інфляції, споживчі ціни %
2010	12,71	297,12	21,4	4,7
2011	17,86	283	23,1	3,3
2012	24,44	242,03	23,1	1,5
2013	27,47	238,41	22,1	-0,9
2014	26,49	235,46	21,4	-1,3
2015	24,9	195,68	21,2	-1,7
2016	23,54	193,15	20,2	-0,8
2017	21,49	199,84	18,5	1,1
2018	19,29	212,05	17,9	0,6
2019	17,31	205,26	17,7	0,3
2020	16,31	188,83	19,6	-1,2
2021	14,71	214,27	18,8	1,2
2022	12,16	219,47	19,6	9,6

Рівень безробіття в Греції зростав з 2010 по 2015 рік, досягнувши піку в 27,47% у 2013 році. З 2016 року рівень безробіття почав знижуватися і в 2022 році становив 12,16%. Роки з найбільшим зростанням: найвище зростання рівня безробіття в Греції відбулося в 2011 році на 5,15%. Це можна пояснити фінансовою кризою, яка охопила Грецію в 2010 році. Криза призвела до зростання безробіття, оскільки компанії скорочували робочі місця. Роки з найбільшим зниженням: найбільше зниження рівня безробіття в Греції відбулося в 2021 році (показник зріс на 2,4%). Це можна пояснити відновленням економіки після пандемії COVID-19 [565].

Можемо простежити, що обсяг ВВП Греції скорочувався з 2010 по 2017 рік, досягнувши піку в 2010 році у розмірі 274,4 млрд. дол. США. З 2018 року ВВП Греції почав зростати і в 2022 році становив 287,7 млрд. дол. США. Найвище скорочення ВВП Греції відбулося в 2011 році на 6,4%. Криза 2010 року призвела до скорочення обсягів виробництва, інвестицій та споживання. Найбільше зростання ВВП Греції відбулося в 2021 році на 8,9%.

Коефіцієнт бідності Греції - це показник, який визначає частку населення, яка живе за межею бідності. Коефіцієнт бідності обчислюється як відсоток населення, яке має дохід нижче певного порога, який встановлюється державою [586]. Загальний тренд: коефіцієнт бідності в Греції зростав з 2010 по 2013 рік, досягнувши піку в 23,1% у 2013 році. З 2014 року коефіцієнт бідності почав знижуватися і в 2022 році становив 19,6%. Найвище зростання коефіцієнта бідності в Греції відбулося в 2011 році на 1,7%. Це можна пояснити фінансовою кризою, яка охопила Грецію в 2010 році. Криза призвела до зростання безробіття, падіння доходів і погіршення якості життя в країні. Найбільше зниження коефіцієнта бідності в Греції відбулося в 2021 році, коли він зріс на 2,1%. Також фінансова криза вплинула на рівень інфляції в Греції, що охоплює такі аспекти:

- 2010-2012 рр.: у цьому періоді рівень інфляції зазнав певного зниження, з 4,7% у 2010 році до 1,5% у 2012 році.
- 2013-2016 рр.: з 2013 по 2016 рік, Греція стикнулася з від'ємним рівнем інфляції, що свідчить про дефляційні тенденції. Це може бути пов'язане з економічними труднощами та програмами адаптації.
- 2017-2019 рр.: у цьому періоді інфляція показує відновлення, але рухалася на низькому рівні, зростаючи лише на обмеженій величині.
- 2020 рр.: у 2020 році відзначається від'ємним рівнем інфляції в -1,2%, що може бути пов'язане з впливом пандемії COVID-19 на економіку.
- 2021-2022 рр.: у 2021 році інфляція повернулася до позитивного росту (1,2%), а в 2022 році вибухнула до значення 9,6%, що може вказувати на серйозні виклики або перетворення в економіці.

Внаслідок вищеперерахованих показників, наслідком яких є зниження рівня життя, втрата праці та збіднення, які стали наслідком рецесії та жорсткістю економічної політики, не лише призвели до зростання еміграції серед висококваліфікованих працівників, але також вплинули на прагнення до мобільності та рішення більш широкого кола людей, включаючи тих, хто має менш розвинені навички. Німеччина та Велика Британія відзначаються як основні країни, що приймають емігрантів, забираючи більше половини

загального потоку еміграції. Протягом періоду з 2010 по 2019 рік понад 250 000 грецьких громадян переїхали до Німеччини, із чистою міграцією близько 120 000 осіб. До червня 2021 року подано майже 120 000 заявок від громадян Греції на програму поселення в ЄС у Великій Британії. Нідерланди, за видимими ознаками, стали третім найпопулярнішим напрямком грецької еміграції, взявши близько 31 500 осіб з 2010 по 2019 рік, із чистою міграцією приблизно 13 500 осіб за той самий період. У той же час, еміграція до традиційних неєвропейських напрямків, таких як Австралія та США, суттєво менш інтенсивна. Протягом періоду з 2010 по 2019 рік близько 13 000 осіб отримали статус постійного мешканця США, а 11 000 греків оселилися в Австралії до 2016 року [558, 572].

Проаналізувавши інформацію щодо впливу фінансової кризи 2007-2010 років, можна стверджувати про неспроможність Греції впоратись із даними труднощами, адже навіть її державний борг постійно зростав до 2020 року, та тільки в 2022 році бачимо незначне падіння (табл. 4). Загальна динаміка вказує на турбулентні періоди та зміни в економіці Греції, вплив яких відображається у рівні державного боргу.

Таблиця 4

Зміна рівня державного боргу Греції, загальний (% ВВП) [567]

Рік	Показник
2010	136,6
2011	116,2
2012	168
2013	185,7
2014	189,3
2015	189,2
2016	194,6
2017	199
2018	208,8
2019	212,4
2020	252,5
2021	237,1
2022	177,43

Загалом Греція, справді постійно зустрічається із проблемами економічного характеру, що не дозволяють їй розвиватись на повну, одним із таких аспектів є переважання імпорту над експортом. Для того, щоб зрозуміти це, дослідимо як працює експорт та імпорт, та їх статистичні показники у Греції (табл. 5 і 6).

Економіка Греції - це економіка споживання, а не виробництва. Вона орієнтована на імпорт товарів і сировини, а не на їхнє власне виробництво [587]. Грецька економіка в 2022 році отримала потужний імпульс від зростання експорту. Вартість експорту зросла на 36,7%, досягнувши рекордного рівня в 54,7 мільярда євро. Це зростання було зумовлене відновленням світової економіки після пандемії COVID-19, а також збільшення попиту на грецькі товари та послуги з боку інших країн [587]. У 2022 році найбільший обсяг експорту припадав на паливо (36,8%), за ним слідувала промислова продукція, переважно сировина (14,8%), продукти харчування та живі тварини (12,7%) і хімічні речовини (11,0%) [587]. Також у 2022 році більшість грецького експорту спрямовувалась до інших країн-членів Європейського Союзу (ЄС), і цей показник становив 55,1% від загального обсягу грецького експорту. Це вказує на постійну важливість цього блоку як основного напрямку для грецьких товарів [587].

Основними країнами-партнерами щодо експорту Греції за обсягом у вартісному вираженні в 2022 році були [587]: Італія (10,4%), Болгарія (7,9%), Німеччина (6,5%), Кіпр (5,9%), Туреччина (4,6%), США (4,1%).

Таблиця 5

Сектори експорту Греції (млн. євро) [588]

Сектор	2022 рік	2021 рік	2020 рік
Їжа та живі тварини	6,927	5,889	5320
Напої та тютюн	1150	925	797
Нехарчова сировина, крім палива	1,936	1,883	1,264
Викопне паливо, мастильні матеріали тощо	20,108	11 265	6,732
Олії та жири	1,047	745	574

Продовження табл. 5

Хімічні продукти	6030	5,659	5050
Промислова продукція, сировина	8,094	6,236	4,885
Транспортні машини та обладнання	4,953	3,878	3,266
Різні промислові предмети	3,741	2,958	2449
Предмети та операції, без класифікації на категорії	690	542	464
Всього	54 676	39 979	30 800

Із таблиці 5 бачимо, що загальний обсяг експорту вказує на зростання у 2022 році в порівнянні з попередніми роками, а сектори, такі як викопне паливо та промислова продукція, мають найбільший внесок у структурі експорту.

Всього імпорту у 2022 році оцінювалося в 93 048,3 млн. євро, що є збільшенням на 42,2% порівняно з показником у 2021 році, коли вартість становила 65 457,3 млн. євро. Якщо відсутні нафтопродукти, зростання становило 25,9%, з обсягом 61 561,5 млн. євро у порівнянні з 48 882,8 млн. євро. Без врахування нафтопродуктів і суден, імпорт зріс на 25,5%, до 61 136,9 млн. євро з попередніх 48 730,4 млн. євро [587]. Європейський Союз також відіграв важливу роль як джерело імпорту, що складало 42,8% грецького імпорту у 2022 році [587]. Вагомими країнами-партнерами, що складають найбільший обсяг імпорту Греції у 2022 році були [587]: Росія (10%), Німеччина (9,2%), Китай (8,5%), Ірак (7,3%), Італія (6,8%), Нідерланди (4,8%)

Таблиця 6

Сектори імпорту Греції (млн. євро) [588]

Сектор	2022 рік	2021 рік	2020 рік
Їжа та живі тварини	8,246	6,497	5,673
Напої та тютюн	856	676	560
Нехарчова сировина, крім палива	2,138	1,821	1,291
Викопне паливо, мастильні матеріали тощо	32,466	16 935	9,714
Олії та жири	568	371	227
Хімічні продукти	12 282	10 947	9,978

Продовження табл. 6

Промислова продукція, сировина	10 656	7,803	5,941
Транспортні машини та обладнання	15,631	12 415	9880
Різні промислові предмети	8,749	6,759	5,591
Предмети та операції, без класифікації на категорії	1,277	1,158	101
Всього	93,048	63,381	48,956

У 2022 році загальна сума торговельних операцій Греції, включаючи як експорт, так і імпорт, склала 147 724,7 млн. євро. Хоча експорт товарів у цьому році був меншим за імпорт, що призвело до зростання дефіциту торгівлі на 50,7%, це в основному було компенсовано грецьким експортом послуг, таких як морські перевезення, туризм, фінансові послуги тощо [587].

Щоб вирішити труднощі, з якими стикається економіка Греції, прискорити процес відновлення та зміцнити довіру інвесторів до довгострокових економічних перспектив країни, економічна політика повинна акцентувати увагу на таких стратегічних діях [579, 575]:

- Зменшення значного обсягу кредитів через своєчасне впровадження системного рішення, запропонованого Банком Греції, і рішення, висунутого Міністерством фінансів, яке доповнить власні ініціативи банків [576, 578, 579].

- Зниження цільового первинного профіциту з 3,5% ВВП до 2,2% до 2022 року та перегляд фіскальної політики, з фокусом на зниженні податкових ставок та збільшенні державних інвестицій для підвищення впливу фіскальної політики на зростання. При співвідношенні державного боргу до ВВП у 180%, більш низький темп зростання (або менші відсоткові ставки) ефективніший в 1,8 рази для зменшення відношення боргу, ніж вищий первинний профіцит [576, 578, 579].

- Розширення обсягу державно-приватного співробітництва згідно з кращою міжнародною практикою, включаючи посилення участі приватного

сектору в інвестиціях, соціальному забезпеченні та системі охорони здоров'я [576, 578, 579].

- Підвищення ефективності управління державними структурами та ефективності діяльності державних підприємств [576, 578, 579].

- Прискорення програми приватизації та поліпшення управління державними активами [576, 578, 579].

- Реалізація більш цілеспрямованої політики залучення прямих іноземних інвестицій, оскільки внутрішні ресурси недостатньо для задоволення інвестиційних потреб грецької економіки. При цьому акцент слід зробити на зниженні податкового тягаря, підвищенні ефективності державного управління та усуненні ключових обмежень, таких як бюрократія, невизначеність у законодавстві та нормативній сфері, особливо щодо землекористування, та контролю за капіталом [576, 578, 579].

- Підтримка гнучкості на ринку праці та проведення структурних реформ у сферах товарів і послуг для підвищення конкурентоспроможності, інновацій та продуктивності [576, 578, 579].

- Підвищення якості та збереження незалежності державних інституцій, оскільки незалежні та ефективно функціонуючі інституції сприяють довгостроковому економічному зростанню. В цьому контексті важливими умовами [576, 578, 579].

Аналізуючи економічний розвиток Греції, бачимо, що вона пережила за свою історію 2 економічні “буми” з 2000 року, а саме: криза 2008 року та її наслідки, а також COVID-19. Звичайно, це негативно вплинуло на сам процес розвитку економіки. Загалом Греція не є країною, що спрямована на виробництво значного асортименту товарів, тому імпорт перевищує експорт. Греція відкрита до іноземних інвестицій. В даний момент туристичний сектор та будівництво вважаються найбільш привабливими напрямками для інвестування в Греції. Найбільшою перешкодою для розвитку грецької економіки є державний борг перед ЄС, МВФ, ЄЦБ, який із кожним роком зростає. Аналітики прогнозують, що тільки в 2060 році країна зможе його виплатити. Враховуючи

економічні кризи, що спіткали державу, саме під час цього періоду спостерігаємо високий рівень безробіття, тому значна частина висококваліфікованих кадрів почала активно виїжджати з країни. Найбільш перспективними для них стали: Велика Британія, Німеччина, США, Франція. Враховуючи цифровий розвиток країни, її приналежність до ЄС (визнання євро як власної грошової одиниці) та інших міжнародних організацій можемо сказати, що країна виявляє певний рівень готовності до сучасних технологічних та економічних викликів, проте спостерігаємо проблеми у темпах впровадження реформ та нововведень.